

РОЛЬ АВТОНОМІЇ У САМОСТІЙНІЙ НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглядаються особливості самостійної навчальної діяльності майбутніх спеціалістів, спрямованої на формування та вдосконалення професійно орієнтованої іншомовної компетенції, також на розвиток навичок та вмінь здійснювати самостійну навчальну діяльність, яка спрямована на розвиток автономії студентів.

Ключові слова: самостійна робота, навчальна автономія, компетенція, самостійна навчальна діяльність.

У світлі сучасних вимог до організації навчального процесу згідно з принципами Болонської декларації порушується питання підвищення ролі самоосвіти майбутніх спеціалістів, внаслідок чого скорочується кількість годин на аудиторну роботу і, відповідно, збільшується кількість годин для самостійної роботи (СР) студентів. Правильно організована СР з методичого та педагогічного поглядів спонукає їх отримувати навчальну інформацію з різноманітних джерел, формуючи в них навички самостійної організації власного навчального процесу. Одним з головних завдань СР є підвищення рівня навчальної автономії студентів, що забезпечує розвиток їхньої здатності та готовності до неперервної освіти [1, с. 6]

Вирішення цих завдань у сфері підготовки майбутніх спеціалістів можливе за умови відповідно організованої СР, яка враховує інтереси студентів і спрямована на розвиток їхньої професійно орієнтованої іншомовної компетенції, мотиваційної сфери та навчальної автономії.

У дидактичній і методичній літературі СР розглядають як:

- вид чи форму навчальної діяльності, організованої без безпосереднього керівництва з боку викладача [2, с. 14]; здійснену студентом у найбільш раціональний з його погляду час, діяльність, процес і результати якої він контролює самостійно на основі зовнішнього опосередкованого системного керівництва з боку викладача чи через спеціальні навчальні матеріали [3, с. 65];

- засіб залучення студентів до самостійної пізнавальної діяльності, засіб її логічної і психологічної організації [4, с. 78];

- метод навчання, під час здійснення якого студенти за завданням викладача і під його керівництвом самостійно вирішують пізнавальну задачу, демонструючи зусилля та активність [5, с. 17];

- метод неперервної освіти та одночасно засіб індивідуалізації процесу навчання у вигляді індивідуальної, групової, фронтальної навчальної діяльності, в основу якої покладено партнерський тип взаємодії викладача та студента та яка характеризується більшою активністю протікання пізнавальних процесів і слугує засобом підвищення результативності навчання і підготовки студентів до самоосвіти [6, с. 68–69];

- пізнавальна діяльність, що спрямована на присвоєння студентами системи цінностей самостійного опанування знань про світ, розвиток позитивної внутрішньої мотивації, оволодіння змістом їхньої професійної підготовки, формування методологічно-дослідницьких та рефлексивних умінь, що оптимізують процес становлення особистості як фахівця [7, с.10]

Після вивчення різних точок зору щодо досліджуваної проблеми стає розуміло, що науковцями було проаналізовано суть поняття СР, сформульовано її визначення, окреслені передумови і особливості організації СР. На сьогоднішній день не існує розуміння проблеми організації більш ефективної СР з урахуванням такого важливого питання, як формування навичок, умінь і прагнення здійснювати самостійну навчальну діяльність і розвинути автономію студентів.

У Законі України "Про вищу освіту", де СР визначено як форму навчального процесу, яка є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових для відвідування навчальних занять, зміст СР студента визначається навчальною програмою з дисципліни, завданнями та вказівками викладачів. СР забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної дисципліни. Методичні матеріали для СР студента повинні передбачати можливість працювати автономно з проведенням самоконтролю за рівнем розуміння і засвоєнням навчального матеріалу, у звітній формі для викладача [8, с. 124].

Ми вважаємо таке тлумачення поняття СР найбільш повним, в якому враховано всі попередні точки зору із праць науковців, які були досліджені та описані вище. Важливим є той факт, що кінцевою метою розвитку вмінь СР є формування освітньої автономії.

Завдання підвищення рівня самостійності студентів і ролі їх самостійної навчальної діяльності при оволодінні іноземною мовою впливає з концепції автономії навчаючихся і автономного / самокерованого навчання [9, с.35-38]. Суть даної концепції полягає у розвитку особистості студентів, формуванні у них навчальних умінь з оволодіння іноземною мовою і здатності самостійно (автономно) керувати своєю навчальною діяльністю як у конкретній навчальній ситуації, так і в контексті кінцевих цілей вивчення іноземної мови.

Концепція автономії у навчальній діяльності з оволодіння іноземною мовою розвивалася в рамках гуманістичного, особистісно-орієнтованого підходу до освіти і спочатку розроблялася для навчання дорослих у вузько прагматичних цілях. Надалі ця проблема набула розвитку в рамках більш широкого освітнього контексту, використовуючись у вузах, школах і стала предметом дослідження в контексті безперервної освіти у програмах Європейської Ради.

У. Літвуд розглядає автономність у трьох аспектах:

-як суб'єкт пізнання;

-як суб'єкт комунікації;

-як особистість [10, с.82]. Він підкреслює, що необхідними компонентами розглянутого феномена є бажання і здатність студента діяти незалежно. Бажання робити самостійні вчинки залежить від рівня мотивації і впевненості студента, а здатність - від його рівня знань і вмінь. При цьому, як наголошується, студент повинен вчитися самостійно, спілкуватися мовою самостійно і бути самостійним як особистість.

Л. Маріані розглядає автономність не як якусь абстракцію, яка має абсолютну цінність для студентів, але існує незалежно від нього, а як нагальну потребу кожної людини, його прагнення до незалежності, відповідальності та самостійного прийняття життєво важливих рішень. Але в той же час, як відзначає Л. Маріані, людина належить якомусь товариству і може звернутися за допомогою до інших людей [9, с.10]. Таким чином, формування автономності, на думку Л. Маріані, є індивідуальний, поступовий і постійний процес самовідкриття і самовдосконалення при консультативній підтримці з боку викладача.

Н. Ф. Коряковцева виділяє основні характеристики автономії учня в навчальній діяльності за такими компонентами:

1. Навчальна компетенція, що означає усвідомлене і ефективне управління навчальною діяльністю, самооцінку і самокорекцію.

2. Позиція ділової активності, що означає здатність до ініціації навчальної діяльності, стратегії цілепокладання і прийняття самостійних незалежних рішень щодо всіх аспектів даної діяльності і прийняття відповідальності за результат цієї діяльності.

3. Позиція конструктивної та креативної діяльності, що означає орієнтацію на особистісний освітній продукт, конструювання даного продукту, свобода до творчого перетворення своєї діяльності, взаємодія та співпраця в процесі навчання.

4. Позиція рефлексивної самооцінки, що означає здатність до рефлексивної самооцінки цілей, процесу і результату навчальної діяльності, корекцію і накопичення досвіду, формування індивідуального стилю діяльності [2, с. 17-18].

У результаті аналізу зазначених понять у зарубіжних теоріях ми підтримуємо позицію У. Літлвуда, який наголошує, що кожного студента передусім необхідно навчити способів самостійного навчання і спілкування іноземною мовою і лише після цього пропонувати йому взяти на себе відповідальність за своє навчання.

Цікавими, на наш погляд, є дослідження Соловової О. М., яка розмежовує поняття "самостійна робота" та "навчальна автономія", зазначаючи, що під час СР студенти в основному визначають технологію виконання конкретної навчальної задачі, а навчальна автономія передбачає також і вибір того, що потрібно вчити для досягнення поставленої для себе мети [12, с. 144]. Дослідниця вважає автономію основою для створення таких умов навчання, за яких студент може вибудовувати власну навчальну траєкторію відповідно до реальних потреб особистості, а також можливостей навчального середовища. Іншими словами, студент має право вибирати, що, як і з ким вчити, як звітувати про результат, а навчальний заклад забезпечує таку можливість [12, с. 153].

Поняттю "*автономія*" приділяється значна увага у публікаціях вітчизняних науковців (Бурденюк Г. М., Полат Є. С., Бім І. Л., Сафонова В. В., Коряковцева Н. Ф., Соловова О. М. та інші) і особливо зарубіжних дослідників (Dr. Albert, P. Bimmel, J. J. M. Friebel, Boud D., Dickinson L., Gabrys D., Holec H., Little D., Ute Rampillon, Ornstein A. C., Scharle A.) Але, як показує практика, на сьогодні відсутня єдина точка зору на явище "*автономія*", різні вчені інтерпретують цей термін по-різному, надаючи йому власне розуміння шляхів оптимізації пізнавальної активності студентів.

Наявність декількох підходів пояснюється різноманітністю психологічних механізмів, які беруть участь у формуванні *автономії* студента. Більшість представників інформаційного підходу, такі як М. В. Садченко, Д. Гарднер, Л. Міллер, визначають психологічну готовність особистості до автономного оволодіння іноземної мови з позиції її інтелектуальних здібностей: пам'яті та уваги, а також стратегічних здібностей, тобто здатності застосовувати стратегії для оволодіння іноземної мови. Т. І. Левченко, Є. Л. Авдоніна і Н. Ф. Коряковцева, визначають центральним психологічним механізмом формування автономії студента самостійність і продуктивність його мислення.

Т. Ю. Тамбовкіна під поняттям "*автономія*" розуміє внутрішню особисту незалежність студента, що базується на здатності самостійно керувати процесом засвоєння знань і оволодіння навичками і вміннями іншомовного спілкування [13, с. 84–88].

У. Літлвуд визначає *автономію* як здатність до незалежних дій, критичної рефлексії, прийняття рішень; певне психологічне ставлення до процесу і змісту навчальної діяльності.

Здатність до автономії проявляється як у способі навчання, так і в способі переносу студентами результатів навчання на більш широкий контекст [10, с.4]. Відповідно до наведеного визначення автономія передбачає діяльнісний (самоуправління навчальною діяльністю від визначення цілей до оцінювання отриманого результату) і особистісний (здатність до самостійності, позитивне ставлення до процесу і змісту навчальної діяльності) аспекти.

Як зазначає Л. Дікінсон, ключовим у понятті *навчальна автономія* є визначення відповідальності студента за вивчення нового та розподіл цієї відповідальності у робочому процесі. На думку автора, студенти можуть самостійно відповідати за виконання завдань, добір навчального матеріалу і оцінку досягнутого. При цьому необхідно створити співпрацю між суб'єктами освітнього процесу, за якої викладач та/або спеціально розроблена навчальна комп'ютерна програма спрямовує студента, підштовхує до пошуку шляхів і способів підвищення рівня знань. Автономне навчання можна забезпечити, якщо навчання вмінню вчитися розглядатиметься як інтегральний складник вивчення іноземної мови так, щоб студенти самі обирали цілі, засоби, методи навчання і навчальні матеріали з урахуванням власних потреб і здібностей, усвідомлювали найкращі напрями навчання.

Отже, зважаючи на викладене вище, ми визначаємо СР в процесі формування іншомовної компетенції майбутніх спеціалістів як самостійну навчально-пізнавальну

діяльність, у процесі якої вони працюють самостійно з підготовленим викладачем навчальним матеріалом для досягнення сформульованої викладачем мети навчання. При цьому студенти використовують запропоновані викладачем прийоми, методи і засоби навчання. Самостійність майбутніх спеціалістів проявляється у можливості планувати навчальну діяльність, виконувати завдання у зручний для них час, здійснювати самоконтроль та звітувати перед викладачем про результати навчально-пізнавальної діяльності.

Основна мета СР майбутніх спеціалістів є не лише оволодіння професійно орієнтованою іншомовною компетенцією, але й розвиток навчальної автономії студентів, готовності до здійснення самоосвітньої діяльності впродовж усього життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Чувилина О. В. Методика обучения студентов неязыкового вуза самостоятельной работе с материалами СМИ при использовании Интернет-технологий (английский язык): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 "Теория и методика обучения и воспитания" / О. В. Чувилина. – Нижний Новгород, 2009. – 24 с.
2. Коряковцева Н. Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык: [пособие для учителей] / Наталия Федоровна Коряковцева. – М. : АРКТИ, 2002. – 176 с.
3. Щукина Г.И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе / Галина Ивановна Щукина. – М. : Просвещение, 1979. – 160 с.
4. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: Теоретико-экспериментальное исследование / Павел Иванович Пидкасистый. – М.: Педагогика, 1980. – 240 с.
5. Жарова Л. В. Учитесь самостоятельно : [книга для учителя] / Л. В. Жарова – М.: Просвещение, 1993. – 205 с.
6. Закон України "Про вищу освіту" №2984-III, із змінами від 19 січня 2010 р. Науково-практичний коментар.
7. Иванова М. А. Формирование учебных умений студентов во внеаудиторной самостоятельной работе: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.01 / Марина Авенировна Иванова. – Липецк, 2005. – 244 с.
8. Князян М.О. Самостійно–дослідницька діяльність майбутніх учителів іноземних мов: теорія і практика: [Монографія]. – Ізмаїл: Сміл, 2006. – 242 с.
9. Holec Н. *Autonomy and Foreign Language Learning*: Pergamon Press, 1979. 53p.
10. Littlewood D. *Self access: Why do we want it and what can it do? // Autonomy and independence in language learning / Ed. by P. Benson and P. Voller / London and New York : Longman, 1997.*
11. Бурденюк Г. М. Управление самостоятельной учебной деятельностью при обучении иностранным языкам взрослых: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Галина Михайловна Бурденюк. – Кишинев, 1992. – 558 с.
12. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам: продвинутый курс: [пособие для студентов пед. вузов и учителей] / Елена Николаевна Соловова. – М : АСТ : Астрель, 2008. – 272 с.
13. Тамбовкина Т. Ю. К проблеме автономии обучающихся иностранному языку в педвузе// Иностранные языки в школе. – 1998. – С. 82.

Ленюк Н.М.

РОЛЬ АВТОНОМИИ В САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

В статье рассматриваются особенности самостоятельной учебной деятельности будущих специалистов, направленной как на формирование и усовершенствование профессионально ориентированной иностранной компетенции, так и на развитие навыков и умений выполнять самостоятельную учебную деятельность, которая направлена на развитие автономии студентов.

Ключевые слова: самостоятельная работа, учебная автономия, компетенция, самостоятельная учебная деятельность.

THE ROLE OF AUTONOMY IN INDEPENDENT LEARNING ACTIVITY IN FOREIGN LANGUAGES FOR STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES

The article discusses the features of independent learning activities of future specialists, aimed at both the formation and improvement of the professional competence, and to develop the skills and abilities to perform an independent learning activity which aims to develop students' autonomy.

Key words: independent work, learning autonomy, competence, independent learning activity

УДК 378.147:371.1:8

Нагрибельна І.А.

***ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ В СИСТЕМІ
ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ***

У статті проаналізовано мобільність як складову готовності студента до самостійної роботи. Акцентовано увагу на готовності майбутніх учителів початкової школи до самостійної навчальної діяльності в системі лінгводидактичної підготовки.

Ключові слова: готовність до самостійної роботи, індивідуально-психологічні детермінанти, навчання української мови.

Динамічні процеси в житті українського суспільства та інтенсивність перетворень в усіх його сферах вплинули на характер і зміст професійної підготовки вчителів початкової школи. Нині існує соціальна потреба у підготовці фахівця, здатного бути конкурентоспроможним на сучасному ринку праці та водночас озброєного ефективними методами навчання. Про доцільність підготовки такого спеціаліста йдеться у законах України "Про освіту", "Про вищу освіту", у Державній програмі "Вчитель".

Відповідно до положень Болонської декларації виокремлюється специфіка в організації навчального процесу вищої школи. Так перехід до кредитно-модульної системи навчання зумовив суттєве посилення ролі самостійної навчальної діяльності студентів. Отже, означена форма роботи повною мірою стосується і лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Усвідомлення названих факторів обумовлює актуальність дослідження проблеми готовності студентів до самостійної роботи в системі лінгводидактичної підготовки.

Аналіз наукових джерел із педагогіки, дидактики, психології, лінгвістики, психолінгвістики та лінгводидактики засвідчує, що проблема самостійної роботи досліджувалася вченими різнопланово:

- аналіз психологічної готовності індивіда до самостійної роботи як вищої форми навчальної діяльності (Т.Борисова, А.Вербицький, К.Дурай-Новакова, І.Зимня, Г.Костюк, О.Леонтєв, А.Осницький, А.Петровський, К.Платонов, С.Рубінштейн, В.Свиридюк, І.Шайдур, В.Якунін та ін.);

- висвітлення самостійної роботи студентів як засобу професійної підготовки до навчання гуманітарних дисциплін (Д.Ємельянова, О.Кміть, М.Князян, О.Малихіна, О.Михалевич, М.Пентилюк, Т.Потоцька, Р.Пріма, Г.Романова, М.Солдатенко та ін.);

- лінгвістичні та лінгводидактичні засади самостійної роботи у професійній підготовці вчителів загалом та початкової школи, зокрема (М.Бондаренко, М.Вашуленко, Н.Голуб, О.Горошкіна, Т.Донченко, І.Дроздова, Т.Лобода, Л.Орехова, Е.Панасенко, Т.Пашенко, М.Пентилюк, О.Попова, І.Потапова, Т.Потоцька, М.Починкова, Н.Светловська, Т.Симоненко, М.Соловейчик, М.Чабайовська та ін.).